

Moč nemočnih

Uradni časopis SS Schwartzke Korps je leta 1938 eksplicitno zapisal, da se bo svet, če še ni prepričan, da so Judje izmeček sveta, o tem kmalu prepričal, ko bodo berači, ki jih ne bo mogoče identificirati, brez državljanstva, brez denarja in brez potnega lista prečkali njihove meje.

(Hannah Arendt v *Izvori Totalitarizma*, 2003: 347)

Sredi najmnogičnejšega prihoda beguncev v Slovenijo v začetku novembra letos smo se odločili, da v ČKZ odpremo blok o begunjih. Skupaj z zaostrovanjem policijskega nadzora nad gibanjem beguncev in neustavljivo varnostno retoriko oblasti zaradi strahu pred nezmožnostjo nadzorovanja schengenske meje se je v tistem času v Sloveniji šele napovedovala postavitve ograje na meji s Hrvaško. K pripravi pričujočega bloka nas je spodbudilo dvoje: 1. travmatične izkušnje, pa tudi lepi in veseli utrinki, s katerimi so se samoorganizirani posamezniki in člani skupine Protirasistične fronte vračali s terena na mejah, kjer so se srečevali in solidarnostno delovali med bežečimi ljudmi na balkanski poti; 2. kljub psihični in fizični izčrpanosti je bilo vodilo za tokratno intervencijo predvsem zavedanje, da je edinole prevlada ideje t. i. dobrodošlice beguncem nad nestrpnostjo in ksenofobijo najnujnejši pogoj za znosno bivanje v družbi in za kakršno koli bolj optimistično življenjsko perspektivo. V povezavi s tem velja poudariti, da so samoorganizirani v nekaj tednih postavili lastno neodvisno infrastrukturo za solidarnostno delovanje med begunci na tako rekoč vseh ravneh: od obveščanja v digitalnem in realnem svetu, humanitarne pomoči, vzpostavitve informacijskih točk za begunce, angažiranja preva-

jalcev itd. Iz neverjetne energije angažmaja tako na terenu kakor v Ljubljani je nastala dokumentacija poročil s terena, ki skupaj s protestnimi in kritičnimi političnimi intervencijami v javni prostor kličeta po nujnem nadaljnjem raziskovanju, mišljenju, analizah, aktivaciji, političnem organiziranju in delovanju. Zato pričujoči blok podaja zgolj nekaj prvih izhodišč za refleksijo begunske in migracijske situacije ter tudi gibanj solidarnosti z begunci, o katerih bo treba v prihodnje misliti v veliko širših kontekstih. ČKZ bo to storil že v prihodnji, spomladanski številki.

Neznosna lahkost širjenja nelagodja in strahu pred begunci, ki hrani razdiralni rasizem na eni strani in na drugi izrazi dobrodošlice in solidarnosti z njimi so ustvarili nasprotje, vzdolž katerega se povsod po Evropi širi politična razpoka (glej Balibar v pričujočem tematskem bloku). Zato je na mestu vprašanje, kako se na begunsko krizo odzivajo evropske države. Tokratni prihod beguncev v srednjo Evropo zaradi večletnega razvoja begunskega gibanja ne bi smel biti nepričakovan. Spomnimo se samo Španije, Italije, Grčije in več kot deset let trajajočih spopadov v bližini Evrope – na Bližnjem vzhodu (pri čemer ne smemo spregledati skoraj sedemdeset let trajajočega izraelsko-palestinskega spopada). Medtem ko vzhodnoevropske države danes odkrito zavračajo sprejem beguncev in migrantov, se v preostalih delih Evrope odvija enak proces, le da se »rešitev« prelagata na južne sosede: Velika Britanija na Francijo, Francija na Italijo (prvi dve sta z vojaško intervencijo povzročili razpad Libije, kamor je Italija izvažala »begunski problem«); srednjeevropske države delegirajo reševanje na Grčijo in Turčijo in na vzpostavitev tamponskega pasu (zgodovinske vojne krajine) na Balkanu, vse skupaj pa se izogibajo istemu: soočanju z realnostjo, prevzemanju odgovornosti in reševanju razmer, ki obenem zahteva temeljito redefinicijo Evrope (ne zgolj Evropske unije) zaradi prepada med Severom in Jugom (in jugovzhodom) celine, drugačen ekonomski in politični model in takojšnje ustvarjanje možnosti za politična pogajanja z vsemi vpletenimi v konflikte, kar zahteva dejavnosti, ki segajo prek »meja« Evrope. V položaju, ko tako rekoč nobena »lokalna« država v Evropi ni neodvisna od vsakokratnih zvez, monetarnih unij, sporazumov, mednarodnih organizacij, vojaških paktov, katerih članica je,¹ in je

¹ Zunanje meje EU ne sovpadajo z mejami »Sveta Evrope, (ki vključuje Rusijo in določa meje kompetenc Evropskega sodišča za človekove pravice), ne Nata, katerega članice so ZDA, Norveška, Turčija itd., ki naj bi branil evropsko ozemlje (zlasti pred sovražnikom z vzhoda) in ki vodi inženiring vojaških operacij na južnih obalah Sredozemskega morja), ne s schengensko cono (v kateri je Švica, ni pa Velike Britanije), ne z območjem evra s skupno valuto, ki ga nadzira Evropska centralna banka (katerega del je Grčija, ne pa Velika Britanija, Švedska ali Poljska).

zato podrejena globalnim diktatom, nastaja v evropskem prostoru na najvišjih ravneh odločanja politična praznina, zato so edini odgovor na zapletene razmere ograjevanje, izključevanje (Schengen) in militarizacija družb. Govornik te praznine je skrajno razosebljen birokratski jezik. V tem procesu zavestnega in intenzivnega sprenevedanja zaradi diskriminatornega in čedalje bolj nasilnega odrekovanja pravic ljudem na begu, pred nesmiselnostjo vojne proti terorizmu, terorjem, avtokratskimi režimi, fanatizmom, ekscesnim širjenjem neenakosti in s tem čedalje globljim socialnim prepadom tako na evropski kot globalni ravni evropske države nezadržno tonejo čedalje globlje v vojno.

Številni trdijo, da bo begunsko gibanje spremenilo Evropo. Étienne Balibar v prevodu eseja, ki ga objavljamo v nadaljevanju, pravi, da zato potrebujemo novo Evropo z drugačno politično ureditvijo, če hoče biti ta kos izzivom begunskega gibanja. Njegova teza je, da množičen prihod beguncev lahko v tem smislu razumemo kot demografsko (in ne ozemeljsko) širitev EU z za zdaj še nepredvidljivim izidom. Gibanje beguncev stresa konsenz o konstitutivnih »vrednotah« EU, kar lahko povzroči boj, ki se lahko v nekaterih državah odvije v nasilni obliki. Po analizi aktualnih razmer in posledic predlaga spremembo doktrine in ekonomske politike sedanjega režima EU s spreminjanjem varčevalne politike v smeri solidarnosti med državami. Opozori na eno najakutnejših točk Evrope današnjega časa – na vključevanje migrantov. Tokrat v EU ne bo treba vključiti države pristopnice, temveč moške, ženske in otroke. Temeljni pogoj za to je občutno povečanje proračuna EU, namenjenega za vključevanje beguncev na evropski ravni (stanovanja, izobraževanje, zaposlitev) in možnost podeljevanja evropskega državljanstva beguncem.

O beguncih, ljudeh brez države in državljanstva, o političnem samorazumevanju judovskih beguncev iz Nemčije v času nacizma in 2. svetovne vojne piše v prevedenem eseju *Mi begunci* Hannah Arendt.² Esej, za katerega se zdi, kakor da bi bil na številnih mestih spisan za današnji čas, je filozofinja in politična teoretičarka v angleščini napisala leta 1943, tj. deset let po tem, ko je kot begunca odšla iz Nemčije, in dve leti po begu iz Francije v ZDA. Če lahko strnemo najširšo poanto eseja za današnji čas in temo migracij, bi lahko rekli, da tistih, ki jih je preganjalec izločil, ne sprejemajo nik-

² Ob tem velja spomniti tudi na esej Edwarda W. Saida z naslovom *Premišljevanja o izgnanstvu*, ki je bil leta 2005 preveden s slovenščino, glej Said, Edward W. (2005): *V Oblasti povedati resnico*, 73–90. Ljubljana: Založba *cf.

jer, pregnani od doma ostanejo pregnani povsod. Esej, pisan v prvi osebi množine, z ironijo opisuje prizadevanja beguncev, da se asimilirajo, postanejo neopazni, pozabijo na preteklost in na vse, kar bi utegnili spominjati na judovske korenine. Ker morajo na novo sestaviti življenje, si nadenejo masko optimizma; ko z optimizmom in sedanostjo ne morejo potlačiti žalosti in preteklosti, mnogi storijo samomor. V begunjih vlada popolna identitetna zmeda, ki pa jo povzročajo tudi sami. V katero koli državo pridejo, postanejo najbolj lojalni, 150-odstotni državljani, no, bodoči državljani. Toda kaj ostaja človeku v svetu, »v katerem človeško bitje kot tako že nekaj časa ne obstaja; ker je družba odkrila diskriminacijo kot pomembno družbeno orožje, s katerim je mogoče ubiti človeka brez vsakršnega prelivanja krvi«. Hannah Arendt zavrača preoblačenje v druge identitete, te gole fasade, identitetno izgubljenost, ki povzroča trpljenje in samomore. Alternativa zanjo so »zavestni pariahi«, tj. judovska tradicija Heinricha Heineja, Rahel Varnhagen, Sholoma Aleichema, Bernarda Lazareja, Franza Kafke, tudi Charlieja Chaplina. To je tista tradicija v judovstvu, ki po njenem mnenju edina lahko iz pregnanih naredi akterje, ker se opira na duha, humor in inteligenco in svoje človeške drže ne zamenja z ozkostjo in finančno grabežljivostjo. Njim pripada zgodovina in njim se odpira področje političnosti, ki je bilo prihranjeno za Nejude.

Esej Andreja Kurnika »*Hvala, ker odpirate Evropo*« izhaja iz izkušnje na terenu med begunci, migranti, neodvisnimi prostovoljci in aktivisti t. i. gibanj dobrodošlice na balkanski begunski poti. Namesto pogleda od zunaj, iz slonokoščениh stolpov znanosti, poziva, nanašajoč se na Walterja Mignola, k občutenju gibanja beguncev in z njimi povezanega aktivizma, s čimer zavrne objektivističen pogled na migracije, ki ga poudarja zahodna znanost. Skozi ta epistemološki obrat, ki ga zagovarja teorija avtonomnih migracij, odpira iz migracij nekaj vprašanj: iz trka begunskega gibanja z mejnim in migracijskim režimom na hrvaško-madžarski meji (Botovo/ Zákány) je nastalo stanje izjeme, ki se kaže kot sodobna oblika vladanja, utemeljena na diktatorski oblasti in njenih arbitrarnih samovoljnih odločitvah – hrvaški policisti so vodili begunce na zeleno mejo z Madžarsko, ki je kljub že postavljeni ograji pustila luknjo za prehod beguncev v državo in kjer bi lahko že naslednji dan streljali na begunce; na podlagi terena v Šentilju/ Spielfeldu analizira rasizem in oblastne tehnologije in prečiščevanja (kot se je izrazila notranja ministrica), značilne za sodobni kapitalizem; ko piše o izkušnji z mejnih prehodov na slovensko-hrvaški meji Rigonce/Harmice in Obrežje/Bregana piše o skupnem, vzpostavlje-

nem onkraj trdnih identitet, ki so ga zmožni ustvariti migrantske subjektivitete in politično delovanje na mejah; dogajanje na travniku v Rigoncah pa je izhodišče za razmišljanje o strasteh in politiki. T. i. begunska kriza ne poteka na ravni posameznikov in posameznic, pravi Andrej Kurnik, ki racionalno izbirajo; »begunska kriza je telesna, strah, ki ga širijo oblasti, je telesen in tudi solidarnost z begunci je telesna. Ko razmišljamo o njej, ne smemo ostati neprizadeti.«

V zadnjem sklopu *Dokumentacija* objavljamo osemindvajset pričevanj s terena: poročil z mej in iz begunskih taborišč. Samoorganizirani posamezniki, posameznice, obstoječe in na novo nastale aktivistične skupine so večkrat intervenirali na akutnih točkah balkanske poti proti sistemskemu nasilju nad bežečimi ljudmi. Zaradi opredeljenosti, prizadetosti, jasnega stališča in upora so bili motnja v sistemu. Z intervencijami v prostore popolnega policijskega nadzora, v katerih se begunce dobesedno na vsakem koraku disciplinira in pasivizira, in ki so jih z najnujnejšo oskrbo beguncev pomagale vzdrževati t. i. humanitarne organizacije, so z nepričakovano nepokorščino povzročali obrate in suspenze v prizadevanjih za totalni nadzor, razkrivali trpinčenje ljudi v namerno povzročinem kaosu in opozarjali na to, da so povzdigovane »evropske vrednote«, kot so človekove pravice, postale povsem izpraznjeni označevalci. V zameno so se samoorganizirani in aktivisti srečevali s številnimi prepovedmi, onemogočanjem, izločevanjem, obrekovanjem in kriminalizacijo. Na teren jih ni vodila tista dobrodelnost, ki ohranja neenakost in nepravičnost, balzamira atomizirano potrošniško družbo in postaja surogat raztrgane družbene kohezivnosti v izginjajoči socialni državi; temu vzdrževalcu *status quo*, na ideji katerega je temeljilo prostovoljstvo v begunskih taboriščih, je nasproti stala ideja vzpostavljanja solidarnostnih vezi, v tem primeru med begunci in samoorganiziranimi, zunaj sistemsko določenih okvirov in pravil, ki so bile zaradi fluidnosti, nepredvidljivosti in odločnosti neprebojne za policijski nadzor. Njihova neuničljiva moč je zlasti v tem, da so konstanta človeškega bivanja in tudi če se jih v nekem trenutku potepta, bodo v naslednjem vedno na novo vzkllile. Položaja končne izgube v tem primeru ne more biti. Seveda pa s to mislijo nikakor ne želimo objektivizirati, banalizirati ali minimalizirati strahotnih izgub, ki so jih utrpeli in jih občutijo moški in ženske, ki bežijo s svojih domov.